

כתובת המערכת:
מודיעין עילית
מסילת יוסף 3/10
מל' - 08-9744220
דוא"ל לרשימת תפוצה:
rg5740@gmail.com

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול מרן רבי עובדיה יוסף זצוקללה"ה גליון 65 אייר תשע"ד

פרשת אמור

ידועים דברי חז"ל על הפסוק "אמור אל הכהנים בני אהרן- להזהיר גדולים על הקטנים". לשם כך נקדיש בפרשה זו את העלון לפנינו הדרכה וחכמת חיים בענייני חינוך הילדים בדורנו. מאת מרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א ראש ישיבת פוניבז' [הובאו בעלון 'דרכי החינוך' גליון 147].

חנוך לנער על פי דרכו

שלמה המלך אומר במשלי (כב, ו) "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", והיינו שהחינוך צריך להיות לפי דרכו ולפי טבעו של הנער, שכל אחד ואחד יש לו את הטבע שלו, ואם דורשים ממנו בכפייה דבר שאינו לפי טבעו, אין הצלחה בזה, אלא צריכים להכיר את טבעו של הנער, ולזה צריכים חכמה גדולה והבנה בכוחות הנפש, ולפי זה יש לחנך אותו, ואז יתקיים "גם כי יזקין לא יסור ממנה".

והנה כתוב במשלי (כט, יז) "יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך", והיינו שאסור לרחם על הילדים יותר מדי, ואם ילד מתנהג שלא כראוי צריכים להענישו ולייסרו, וכן כתוב (שם יג, כד) "חושך שבטו שונא בנו". אמנם בודאי שאין זו שיטה לעשות כן באופן קבוע, וצריכים לדעת את הכללים מתי זה מביא תועלת ומתי להיפך.

ומצינו שאמרו חז"ל (מועד קטן יז, א) שאדם המכה את בנו הגדול עובר בלפני עור לא תתן מכשול, ופירש רש"י "דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו", והיינו שילד גדול שאביו מכה אותו עלול להתחצף לאביו, ונמצא שאביו לא השיג בהכאתו שום תועלת, אלא להיפך גרם בזה שיתחצף אליו.

ומזה יש ללמוד את אופן ההנהגה גם בבנו קטן, שאפשר וצריך להכותו כדי לחנכו, אבל זהו בתנאי שאינו מכה אותו באופן שיגרם שיתחצף, אלא בצורה שביין מה שרוצים ממנו, שמענישים אותו על מה שעשה שלא כראוי, ואז יש תועלת בזה שיתקן ויטיב את דרכו, אבל אם אינו מבין מה שרוצים ממנו, לא תהיה בזה שום תועלת.

ועוד מצוי לפעמים שמעירים לילד במילה פוגעת, ומרגיש מושפל ופגוע, ומחמת זה עושה דווקא להיפך מרצונם של ההורים, וצריכים לדעת כי השפלה כזו מזיקה מאד, ואם במכה בנו גדול אמרו שמכשילו במה שמכה אותו, כל שכן אם פוגעים בו בדיבור שזה כואב יותר ממכה, ויש פתגם באידיש "א קלאפ פארגייט א ווארט באשטייט", פירוש, מכה עוברת אך מילה נשארת, כי כאב של מכה עובר במשך הזמן, אבל מילה פוגעת נשארת בלב ולא שוכחים ממנה, וכן להיפך כל מילה טובה שאומרים עושה רושם ונשארת בלב הרבה זמן.

ויש גם יותר מזה, בילדים שהם עדינים מאד בטבעם, שאפילו אם לא מעירים להם במילים פוגעות, אבל הילד חש ומרגיש שההורים אינם מרוצים ממנו, ואיכפת להם על מה שאינו מגיע להישגים גבוהים יותר בלימודו, וכיון שהוא מרגיש שלא מרוצים ממנו, זה גורם לו צער וכאב גדול עד שנשבר ומאבד את המרץ. לכן צריכים להשתדל לתת לילד הרגשה טובה, שירגיש שיש לו כוחות ויהיה בטוח בעצמו, ועל ידי זה יקבל חשק להתאמץ ולהצליח, ועיקר גדול הוא בחינוך לתת לילד הרגשה שמחשיבים אותו, ואת כישורונותיו, ואת מידותיו הטובות, וזה יתן לו מרץ לעשות כל מה שטוב לעשות.

כלל הדברים הוא "חנוך לנער על פי דרכו", לחנך את הילד לפי כוחו וטבעו, ולא להלחיץ ולדרוש ממנו יותר מכוחותיו, ומפורש באיגרת הגר"א שצריך להדריכם בטוב ובנחת, והיינו לתת הרגשה טובה, ולא לחנך בתקיפות יתירה. וכן כתב שם לגבי הלימוד עם הילדים, שאין להכביד עליהם, אלא ללמוד איתם ביישוב ובנחת, שאפילו אדם מבוגר אינו יכול ללמוד בלא יישוב הדעת, וכל שכן ילדים קטנים.

חינוך בלי כעס

בספר אמונה וביטחון למרן החזו"א (ד, טז) כתב "וכאשר מייסר את תלמידו בביטוי גס וזעקת רוגז על העוול אשר עשה, מתערב כאן רע וטוב, אם יש כאן תועלת תוכחה והחניך מתעורר על חטאו וגומר בלבו שלא לשנות חטא זה, יש כאן ענין רע שהחניך מתרגל בגסות ובקפדנות המקבל מרבו שרואהו משמש במגונות אלו בשעת תוכחתו, וגדול שימושה יותר מלימודה, והתלמיד מחקה תמיד את רבותיו, ועל הרוב גם התוכחה לקויה כשמתלווה עמה ממידות הלא טובות, וכאשר יתמיד החניך לעמוד לפני מחנך בלתי שלם יתמיד לנחול מידות הרעות מן המחנך".

והיינו שאם המחנכים או ההורים מתנהגים עם הילד בכעס, הם מזיקים בזה שמחנכים אותו לכעס, שהילד לומד ממעשיהם ומחקה אותם, וכשהוא רואה שהם כועסים, מתלמד ומבין מזה שכעס הוא דבר נכון, ומתנהג גם הוא בכעס ובמידות רעות. לכן הורים ומחנכים צריכים לשים לב בכל תוכחה שמוכיחים את הילדים, שלא יתערב אצלם שום כעס, אלא להוכיח בידירות ובנחת, כי החינוך מתוך כעס אינו מועיל, ורק מזיקים בזה לילד שמרגילים אותו למידות רעות.

לעי"ג
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאג'ה ע"ה
אהרון בן יהיא מעברי ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה

לעי"ג
ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
צביה בת סרח ע"ה ♦ ברור בן עישה זיעיש קקוז ז"ל

שמח בחלקו, ולהתנהג במידות טובות כפי טבעו האמיתי.

כפייה אינה מועילה

יש הורים שמחנכים את ילדיהם בצורה שאינה נכונה, שכופים עליהם לעשות דברים נגד רצונם, ובאופן כזה משיגים תוצאה הפוכה, שהילדים שונאים את מה שמכריחים אותם לעשות, ועושים בכוונה דוקא להיפך. ושמעתי על אחד שבצעירותו יצא לתרבות רעה, ולאחר כמה שנים חזר בתשובה והתחיל לעסוק בתורה ובמצוות, ושמע שיעורים בהלכה באגדה ובמוסר, ולמד הכל חוץ מגמרא, והתברר שבילדותו הכריחו אותו ללמוד גמרא, וקיבל פחד מזה, עד שאינו מסוגל ללמוד גמרא, וצריך טיפול מיוחד להוציא מלבו את הפחד.

וידוע שאם מכריחים אדם לעשות דבר נגד רצונו זה גורם לו שישנא את הדבר ההוא ולא ירצה לעשותו. אם מכריחים ילד להתפלל זה עלול לגרום שישנא את התפילה, ולכן יש ילדים שמגיעים עם האבא לבית הכנסת ואינם מוציאים מפייהם שום מילה, מפני שהכריחו אותם לבוא ולהתפלל, וכן ילד שמכריחים אותו ללמוד זה גורם לו שישנא את הלימוד, ויש הרבה הורים שאינם מבינים זאת, ומחנכים את הילדים בכפייה, ואינם חושבים מה יהיו התוצאות.

אני זוכר מימי ילדותי שאבא חנך אותנו בלי שום פקודות והוראות, ולא אמר לנו ללמוד ולהתפלל, מפני שכל ילד בטבעו מחקה את הורו, וכל מה שהוא רואה אצל ההורים גם הוא מעצמו עושה כן, ואם יש אווירה טובה בבית, ומתנהגים באופן שהשכינה שרויה ביניהם, אזי ממילא גם הילדים מושפעים מזה, ומתנהגים כפי מה שרואים אצל ההורים בדוגמתם האישית, וכשהילד רואה שאביו לומד בחשק ובהתמדה, ממילא גם הוא מחקה את אביו בזה.

ואם יש ילד שאינו רוצה ללמוד, אין להכריח אותו בכפייה לזה, אלא צריכים לחפש ולמצוא דרכים להאהיב עליו את הלימוד, והעצה היא לפתות אותו בדברים המושכים את לבו, ילד קטן נותנים לו מיני מתיקה, וילד גדול יותר נותנים לו פרסים אחרים שמושכים את לבו, ואמנם בתחילה ילמד שלא לשמה, אבל במשך הזמן יגדל ויקבל את הטעם בלימוד עד שיהנה גם מן הלימוד עצמו.

וכן בתפילה, טבע הילד לחקות את אביו, וכפי שרואים הרבה פעמים ילד קטן שמתעטף בטלית ועושה עצמו כמו חזן, מפני שכל ילד בטבעו מחקה את המבוגרים, וכידוע בשם האמרי אמת שאמר על עישון סיגריות שתחילתו 'אווה' וסופו 'תאוה', כי ילד קטן שמתחיל לעשן, אין לו שום תאוה בזה, ומעשן רק מפני שרואה מבוגרים שעושים כך, ורוצה גם הוא להרגיש כמו מבוגר, אבל במשך הזמן זה נהפך אצלו לתאוה, שקשה מאד להיגמל ממנה. וכך גם בתפילה טבעו של הילד לחקות את אביו, עד שלומד את פירוש המילים ומקבל טעם בתפילה.

כללו של דבר, לא שייך להצליח בחינוך מתוך כפייה, ואפילו בענייני גשמיות, ידוע שאם מכריחים ילד לאכול, או שהוא מרגיש שרימו אותו והכניסו לתוך פיו בהיסח הדעת, זה גורם שלא ירצה לאכול, ולפעמים אפילו מקיא את מה שאכל, אבל אם לא דוחקים בו שיאכל, אזי הוא מעצמו אוכל לשובע, עד שלפעמים צריכים למנוע ממנו שלא יאכל יותר מדי שזה מזיק לבריאות, מפני שיש בטבע תאוות האכילה, אלא שאם מכריחים אותו לאכול, זה גורם לשנוא את האוכל, ועושה דווקא להיפך, ולכן צריכים לחנך בחכמה ולא בכפייה.

ומו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל סיפר פעם, כי בהיותו ילד כבן שש עשה דבר שלא כהוגן, ואביו בתחילה לא אמר לו כלום, ורק לאחר זמן העיר לו והעניש אותו על כך, מפני שאם היה מענישו מיד בשעת מעשה, היה סבור כי העונש בא מתוך הכעס, ולכן המתין עד שיעבור זמן ויבין שאינו מענישו מתוך הכעס, אלא כוונתו בזה לטובתו כדי לחנכו ולהעמידו בדרך הישר. וכן אאמו"ר זצ"ל כשהיה צריך להעיר לילדים, לא היה מדבר כלום, אלא רק היה מביט ומסתכל לעבר מי שעשה שלא כהוגן, וממילא היו מבינים שנהגו שלא כשורה.

הערכה ויחס טוב

מעשה בילד שלא היה שומע בקול הוריו, ותמיד היה עושה להיפך ממה שאמרו לו, וכשנכנס ללמוד בישיבה קטנה נהפך לגמרי, והתחיל לעזור בבית, וגם השפיע חינוך טוב על שאר בני המשפחה, והבינו מזה שבאמת הוא ילד טוב עם אופי טוב, אלא שעד עכשיו הבית השפיע עליו שלא יהיה ממושמע, ולכן כשיצא מהבית והתחיל ללמוד בישיבה, חזר להתנהג כפי טבעו האמיתי עם משמעת ומידות טובות.

ועוד היה מעשה בבחור בישיבה גדולה, שהיה בעל מידות טובות מאד, אבל לא היה מסוגל ללמוד, וראש הישיבה שלו הבחין בזה שאינו לומד והשתמש בו שיעזור לו בדברים אחרים, וכשבדקו מה הסיבה שהפסיק ללמוד, התברר שבבית היו דורשים ממנו שיהיה טוב יותר ממה שהוא, והוא היה לומד כמה שבכוחו, אבל ההורים לא היו מרוצים ממנו ודרשו שיעשה יותר מכוחותיו, ותמיד נתנו לו הרגשה שהוא לא מושלם ולא מרוצים ממנו, והרגיש שבבית לא מחשיבים ולא מעריכים אותו, ומחמת זה נשבר ואיבד את החשק עד שאינו מסוגל ללמוד.

ואם היו נותנים לו את ההערכה הראויה, והיו מחשיבים אותו, היה מקבל שמחה ומרץ להשתדל ולהיות יותר טוב, וכמו שכתוב במסילת ישרים פרק ג' כי השמחה נותנת מרץ וזריזות, ואילו עצלות באה כתוצאה מעצבות ומחוסר שמחה, וכשהיה מרגיש שמחשיבים אותו, היה שמח בחלקו, ומקבל חשק וזריזות, שהרי הוא יודע מה שצריך לעשות ויודע שצריך ללמוד, וכבר היה עושה מעצמו מה שצריך, כיון שיש לו כוח ומרץ לזה, אבל אחרי שהרגיש שלא מעריכים אותו, נכנס בעצבות ובחוסר שמחה, ואיבד את החשק לעשות מה שצריך.

ובאופן כזה נמצא שהבית מזיק בחינוך הילדים, אם נותנים להם הרגשה שלא מעריכים אותם, או שדורשים מהם לעשות יותר מכוחותיהם, ואמנם יש ילדים בעלי מידות טובות שגם אם לא יקבלו הערכה נשארם ממושמעים, אבל הרבה פעמים זה גורם לעצבות ולחוסר שמחה, וכאותו תלמיד שההורים דרשו ממנו יותר מכוחותיו עד שאיבד את המרץ והפסיק ללמוד, ואמנם היה מודקדק בהלכה וקיים את החיובים הפשוטים, אבל הלימוד היה יותר קשה לו, מפני שזה דורש יותר ריכוז וישוב הדעת, ולא היה לו חשק להתאמץ בזה.

וכנראה זו גם הייתה הסיבה אצל אותו הילד שלא היה ממושמע בביתו, וכשנכנס לישיבה קטנה נהפך והשתנה לטובה, מפני שבבית לא נתנו לו הערכה וחשיבות כראוי, ומחמת זה לא היה לו חשק ומרץ להתנהג כמו שצריך, אבל לאחר שנכנס לישיבה קטנה, כבר קיבל שם הערכה מראש הישיבה ומצוות הרבנים, ואחרי שידע שבישיבה מחשיבים ומעריכים אותו, שוב לא היה חסר לו ההערכה מהבית, וכבר לא היה איכפת לו שבבית לא מחשיבים אותו, ולכן חזר להיות

האזינו לשיעורים בהשקפה ובפרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001

לשיחות חדשות משנה זו על הפרשיות שעברו יש להקיש 1-1-2-48-1-1

ניתן להשיג את השיעורים והשיחות בעמדות המחשב של 'קול הלשון' בכל רחבי הארץ